

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/229863,Filip-Musial-Sfingowany-proces-i-wyrok-na-biskupa-kieleckiego-Czeslaw-Kaczmarka.html>

26.02.2026, 17:15

Filip Musiał: Sfingowany proces i wyrok na biskupa kieleckiego Czesława Kaczmarka – 22 września 1953

Apogeum antykościelnej kampanii stalinowskich władz PRL.

[Kościół PRL](#)

22.09

„Rząd polski uważa przeprowadzenie publicznego procesu sądowego grupy [bp. Czesława] Kaczmarka za przedsięwzięcie całkowicie na czasie i uzasadnione. Bez wątpienia proces pomoże zdemaskować w oczach wierzących Polaków antyludową działalność reakcyjnego kierownictwa katolickiego duchowieństwa. Jednocześnie rząd polski uważa, że proces wywoła reakcję międzynarodową, która może zaszkodzić wspólnej polityce obozu pokoju, ukierunkowanej na osłabienie napięcia międzynarodowego. Z tego powodu rząd polski chciałby otrzymać radę rządu ZSRR w sprawie celowości przeprowadzenia procesu [...] jeśli w Moskwie dojdą do wniosku o celowości [procesu], to będzie można delegować do Moskwy wiceministra bezpieczeństwa publicznego [Romana] Romkowskiego, nadzorującego przebieg śledztwa w sprawie Kaczmarka. Romkowski mógłby udzielić niezbędnych wyjaśnień w celu bardziej wnikliwego zaznajomienia z materiałami przygotowywanego procesu” – zapewniał Bolesław Bierut ambasadora Związku Sowieckiego w Warszawie Arkadija Sobolewa.

Między Wehrmachtem a imperializmem

W Moskwie doszli do wniosku, że proces jest celowy. 22 września 1953 r. Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie ogłosił wyrok, skazujący bp. Czesława Kaczmarka, ordynariusza diecezji kieleckiej, na 12 lat więzienia. Skarbnika kurii ks. Jana Danilewicza skazano na 10 lat, ks. Józefa Dąbrowskiego (kapelana biskupa) na 9 lat, prokuratora seminarium duchownego w Kielcach ks. Władysława Widłaka na 6 lat, a s. Walerię Niklewską na 5 lat w zawieszeniu.

Oskarżonym zarzucano działalność na niekorzyść Związku Sowieckiego, dywersję, szpiegostwo, kontakty z podziemiem, a ordynariuszowi diecezji kieleckiej także współpracę z Niemcami w czasie wojny. Był to pierwszy i ostatni proces biskupa w „ludowej” Polsce. Przeprowadzony w trybie pokazowym stał się pretekstem do potężnego ataku propagandowego na Kościół. Z punktu widzenia władzy, dla jego skuteczności niezwykle ważne było, by obok reżimowych dziennikarzy i „autorytetów” w kampanię włączyli się także katolicy. Zadanie to zrealizowali działacze proreżimowego Stowarzyszenia PAX.

Jan Dobraczyński i Mieczysław Kurzyna w „Tygodniku Powszechnym”, przejętym przez PAX od prawowitej redakcji, pisali: „Proces ks. biskupa Kaczmarka jest jednym z elementów wielkiej sprawy międzynarodowej, charakteryzującej się tym, że walczące o panowanie Stany Zjednoczone starają się wykorzystać dla swoich celów wszystkie czynniki, a zwłaszcza autorytet Kościoła Katolickiego i przekonania religijne katolików [...]. Jednocześnie dodawali: [...] surowo osądzać trzeba drogę ks. biskupa Kaczmarka, która osłabiała jedność narodu i służyła tym, którzy odbudowując Wehrmacht wskazali mu drogę na Wschód, a więc przede wszystkim na Polskę [...]”.

Natomiast Tadeusz Mazowiecki we „Wrocławskim Tygodniku Katolickim” przekonywał: „ludowa ojczyzna przywróciła godność milionom prostych ludzi, w olbrzymiej większości wierzących,

przekraczając raz na zawsze stosunki społeczne [...] i buduje w niezwykle trudnych warunkach powojennego życia podstawy lepszego bytu". Odnosząc się do procesu tłumaczył: „ku tej szkodliwej działalności kierowały ks. bp. Kaczmarka i współoskarżonych poglądy prowadzące do utożsamiania wiary ze wsteczną postawą społeczną, a dobra Kościoła z trwałością i interesem ustroju kapitalistycznego". Po czym dodawał: „proces ks. bp. Kaczmarka udowodnił również naocznie, i to nie po raz pierwszy, jak dalece imperializm amerykański, pragnący przy pomocy nowej wojny, a więc śmierci milionów ludzi, narzucić panowanie swojego ustroju wyzysku i krzywdy społecznej krajom, które obrały nową drogę dziejową, usiłuje różnymi drogami oddziaływać na duchowieństwo oraz ludzi wierzących i kierować ich na drogę walki z własną ojczyzną, stanowiącą wspólne dobro wszystkich obywateli".

Element planu

Bp Kaczmarek został aresztowany w styczniu 1951 r. Przez blisko trzy lata znajdował się w areszcie Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego. Poddawany zróżnicowanej presji kapłan ostatecznie skapitulował i przyznał się do popełnienia zarzucanych mu czynów.

Można przyjąć, że aresztowanie bp. Kaczmarka rozpoczęło decydującą ofensywę antykościelną, zaś jego proces przypadł na jej apogeum. Komuniści już wcześniej uderzyli w zaplecze personalne Kościoła, likwidując niższe seminaria duchowne i nowicjaty zakonne. Usiłowali także wpływać na jego politykę personalną. W 1951 r. usunęli z ziem uzyskanych kosztem III Rzeszy administratorów apostolskich, na których miejsce – pod naciskiem władz – wybrano spolegliwych wobec reżimu wikariuszy kapitulnych. Następnie wygnali biskupów katowickich, zastępując ich kapłanami współpracującym z komunistami, wreszcie na przełomie 1951 i 1952 r. usunęli także biskupów krakowskich. Zaś w styczniu kolejnego roku przeprowadzili głośną rozprawę propagandową nazywaną „procesem kurii krakowskiej".

Decydującym ruchem było wprowadzenie miesiąc później dekretu o obsadzie stanowisk kościelnych, w którym – już całkiem otwarcie – władze reżimu przyznały sobie prawo do ingerowania w mianowania duchownych na funkcje administracyjne w Kościele. Zapisano w nim m.in.: „objęcie duchownego stanowiska kościelnego wymaga uprzedniej zgody właściwych organów państwowych". Przewidywano także, że kapłani mają składać „ślubowanie na wierność Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej".

Gwałtowny sprzeciw Episkopatu, wyrażony w głośnym memoriale „Non possumus" i zdecydowana postawa prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego były symbolem niezłomności Kościoła. Kolejnym uderzeniem komunistów stał się więc proces bp. Kaczmarka, a tuż po nim internowanie kard. Wyszyńskiego.

[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Kościół, PRL

Artykuł

Biskup kielecki ks. Czesław Kaczmarek (w środku, pod baldachimem) w otoczeniu duchowieństwa i władz w drodze do katedry. Fot. NAC